

Investigating social and cultural factors related to the change in addiction tendency of Ardabil students

Ali Reza Alipour¹
Ali-Asghar Abbasi Esfjir^{*2}
Ali Rahmani Firouzjah³

(Receipt: 2022.01.28- Acceptance:2022.11.01)

Abstract

The study aimed to assess factors associated with the tendency to addiction. The population of this study consisted of all students at the University of Applied Science, Urmia police unit who are studying in the academic year 94-93. The sample size in this study, according to Morgan, 70, who was selected by stratified random sampling method. Data were collected by questionnaire. The findings suggest that the relationship between extracurricular activities with no significant tendency towards addiction. The laws and regulations in relation to drug addiction tendencies and significant negative relationship exist. The confidence of students with significant negative correlation is their tendency to addiction. Negative relationship between academic achievement and their tendency to addiction and meaningful. Laws and regulations related to addiction, self-esteem and academic achievement and a significant negative effect on students' tendency to addiction and its inverse predictor. Extracurricular activities, students do not have a significant effect on the tendency to addiction and not significant predictors.

KeyWords: Tendency to addiction, students, extracurricular activities, confidence, rules and regulations, regarding addiction.

1. Ph.D.student in Sociology of Economy and Development, Islamic Azad University, Babol branch.

2. Associate Professor, Department of Sociology, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran.

*.Corresponding Author: asfajir@hotmail.com

3. Associate Professor, Department of Sociology, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran.

10.30495/jssc.2022.1941903.1922

بررسی عوامل اجتماعی فرهنگی مرتبط با تغییر در گرایش به اعتیاد دانشجویان اردبیل

علیرضا علی پور^۱علی اصغر عباسی اسفجیر^{۲*}علی رحمانی فیروزجاه^۳

(دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۰۸ - پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۸/۱۰)

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با گرایش به اعتیاد دانشجویان دانشگاه آزاد اردبیل انجام گرفت. جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اردبیل می‌باشد که در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ مشغول به تحصیل هستند. حجم نمونه براساس جدول مورگان، می‌باشد که به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. اطلاعات توسط پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها به کمک آزمون همبستگی و رگرسیون چندمتغیری از طریق نرم‌افزار SPSS صورت گرفت. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بین فعالیت‌های فوق برنامه با گرایش به اعتیاد دانشجویان رابطه معنادار وجود ندارد. بین قوانین و مقررات در رابطه با اعتیاد با گرایش به اعتیاد دانشجویان رابطه منفی و معنادار وجود دارد. بین اعتماد به نفس دانشجویان با گرایش به اعتیاد آنان رابطه منفی و معنادار وجود دارد. همچنین بین پیشرفت تحصیلی دانشجویان با گرایش به اعتیاد آنان رابطه منفی و معنادار وجود دارد. قوانین و مقررات در رابطه با اعتیاد، اعتماد به نفس و پیشرفت تحصیلی اثر منفی و معنادار در گرایش به اعتیاد دانشجویان دارد و پیش‌بینی کننده معکوس آن است. فعالیت‌های فوق برنامه اثر معنادار در گرایش به اعتیاد دانشجویان ندارد و پیش‌بینی کننده معنادار آن نیست.

واژه‌های کلیدی:

گرایش به اعتیاد، دانشجویان، فعالیت‌های فوق برنامه، اعتماد به نفس، قوانین و مقررات در رابطه با اعتیاد.

۱. دانشجوی دکتری گروه جامعه‌شناسی اقتصاد و توسعه، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران. alipour.alireza@yahoo.com

۲. دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران.

*. نویسنده مسئول: asfajir@hotmail.com

۳. دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران. arf1348@gmail.com

مقدمه

اعتیاد به مواد مخدر به عنوان جدی‌ترین مسأله اجتماعی ایران، وجوه مختلف جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، حقوقی، سیاسی و غیره دارد. به اعتقاد تحلیل‌گران اجتماعی، اعتیاد به مواد مخدر، به عنوان یکی از مسائل پیچیده اجتماعی در عصر حاضر است که زمینه‌ساز بروز بسیاری از آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی می‌باشد. سوء مصرف مواد مخدر، به عنوان یک مسأله اجتماعی هنگامی مطرح شد که پدیده‌های اجتماعی نظیر شهرنشینی و صنعتی‌شدن به وقوع پیوست (علی‌پوردی‌نیا، ۱۳۸۵: ۱۹۴) و ملزومات ناشی از صنعتی‌شدن موجب تنش‌هایی در سطوح شخصیتی و اجتماعی گردید به طوری که بر اساس آمارها و گزارش‌های نهادها و سازمان‌های جهانی همچون سازمان بهداشت جهانی و اینترپل، به موازات پیشرفت جوامع، نیازها، گرایش‌ها و الگوهای جوانان نیز دچار تغییر و دگرگونی شده و الگوی سوء مصرف مواد مخدر در میان جوانان همه دنیا از جمله ایران به سرعت از سنتی به صنعتی در حال تغییر است (آقابخشی، ۱۳۸۸: ۷۳).

گروه جوانان، آسیب‌پذیرترین گروه یک جامعه هستند که به دلیل بحران هویت، بحران‌های روانی ناشی از مشکلات اجتماعی، ماجراجویی، لذت‌جویی و تنوع‌طلبی بیش از سایر گروه‌های اجتماعی در معرض استفاده از مواد مخدر قرار می‌گیرند. سوء مصرف مواد مخدر و نفوذ روزافزون آن در میان جوانان یکی از بحث‌انگیزترین و پیچیده‌ترین مسائل جوامع انسانی شده است (آسوده، ۱۳۸۹). این پیچیدگی از آن‌جا ناشی می‌شود که اعتیاد به مواد مخدر یک معضل زیستی، روانی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است و نمی‌توان اعتیاد به مواد مخدر را فقط از یک دیدگاه مورد توجه قرار داد. وجود محدودیت در هر یک از این دیدگاه‌ها، بستر اصلی پدیدآیی نگرشی چندعاملی به اعتیاد بوده است (آسوده، ۱۳۸۹: ۱۷). بنابراین هدف از این پژوهش، بررسی نقش برخی عوامل اجتماعی فرهنگی مانند اعتماد به نفس، قوانین و مقررات در رابطه با اعتیاد، فعالیت‌های فوق برنامه و خصوصیات جمعیتی بر گرایش به اعتیاد می‌باشد.

گرایش به سوء مصرف مواد مخدر صنعتی نیز همانند سایر پدیده‌های اجتماعی تک‌علتی نیست و مجموعه عوامل فردی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، خانوادگی، محیطی نیز در این گرایش تأثیر می‌گذارد وقوع اعتیاد به عنوان یک آسیب اجتماعی، فقر، مهاجرت، رشد سریع جمعیت، جهل، ناآگاهی، بی‌سواد و غیره برجسته‌تر از سایر علل بروز می‌کند. توجه به مسأله اعتیاد به‌ویژه در سنین نوجوانی و جوانی که زمان شکل‌گیری هویت می‌باشد، از اهمیت خاصی برخوردار است. دوران جوانی به دلیل ویژگی‌های خاص جسمانی و روانی آن از پرخطرترین دوره‌های تمایل و ابتلا به سوء مصرف مواد محسوب می‌گردد (سهرابی و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۶). از طرفی دانشجویان به عنوان افراد تحصیل کرده، می‌توانند نقش مؤثری در پیشگیری و کنترل سوء مصرف مواد ایفا کنند و خود الگوی

مناسبی برای اطرافیان‌شان باشند. نظریه گرایش به اعتیاد بیان می‌کند، برخی افراد در اثر اختلال یا ناسلامتی شخصیت، مستعد اعتیاد هستند و اگر در معرض مواد قرار بگیرند معتاد می‌شوند در اما اگر کسی استعداد نداشته باشد، معتاد نمی‌شود.

اعتیاد یکی از مهمترین انحرافات اجتماعی محسوب می‌شود که پایه و اساس بسیاری از آسیب‌ها و معضلات اجتماعی در سطح جامعه است. اعتیاد پیش از آن که پدیده‌ای روانی و شخصیتی باشد یک پدیده اجتماعی است (صدیق سروستانی، ۱۳۹۵). این مشکل در میان جمعیت جوان و قشر تحصیل کرده جوامع از اهمیت بیشتری برخوردار بوده و لازم است به بررسی علل اجتماعی گرایش دانشجویان دانشگاه آزاد اردبیل پرداخته شود. بنابراین باید به این پرسش پرداخته شود که نقش عوامل اجتماعی و فرهنگی در گرایش دانشجویان به اعتیاد به مواد مخدر چیست؟ بر این اساس فرضیه اصلی تحقیق این است که بین فعالیت‌های فوق برنامه، اعتماد به نفس، قوانین و مقررات در رابطه با اعتیاد و پیشرفت تحصیلی با گرایش به اعتیاد در بین دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد.

پیشنه تجربی تحقیق

مغانلو و والیوند (۱۴۰۱) به بررسی مدل‌یابی گرایش به اعتیاد بر اساس صفات مدل پنج عاملی شخصیت با میانجی‌گری تاب‌آوری در دانشجویان مسجد سلیمان پرداختند. نتایج نشان داد ویژگی‌های شخصیتی با تعدیل تاب‌آوری موجب کاهش گرایش به اعتیاد در دانشجویان می‌شود و داشتن تاب‌آوری در برابر استرس می‌تواند نقش صفات شخصیت بر میزان گرایش دانشجویان به اعتیاد را تعدیل کند. حدادی (۱۴۰۰) در مقاله بررسی رابطه بین گرایش به اعتیاد با بلوغ عاطفی در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر فریمان و مشهد به این نتیجه رسید که بین بلوغ عاطفی و گرایش به اعتیاد در دانش‌آموزان شهر فریمان و مناطق ۱ و ۲ و ۳ شهر مشهد رابطه معکوس وجود دارد. یعنی هر چقدر بلوغ عاطفی دانش‌آموزان بیشتر باشد میزان گرایش به اعتیاد در آنان کاهش می‌یابد.

نیازی و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با اعتیاد در خانواده‌های کاشانی به این نتیجه رسیدند که عوامل اجتماعی مرتبط با اعتیاد از نظر خانواده‌های کاشانی حاکی از آن است که عوامل اجتماعی در ترک پایدار مواد مخدر و عوامل اجتماعی در گرایش به مواد مخدر مؤثر است. عوامل اجتماعی در ترک پایدار مواد مخدر عبارت‌اند از: عامل‌های حمایت عاطفی و اجتماعی، دشواری دسترسی به مواد، گروه‌درمانی، اقدامات حمایتی، انگیزه‌های مؤثر در ترک، مهارت‌های زندگی، خانواده و انگیزه دینی برای ترک بوده است و عوامل اجتماعی در گرایش به مواد مخدر عبارت‌اند از: عوامل مؤثر در سرخوردگی، عوامل مؤثر تمایل به مواد، نداشتن کار، ترک تحصیل

و دوستان نامناسب، داشتن دوستان معتاد و ناآگاهی از اعتیاد در جامعه بوده است. مهمترین عامل اجتماعی که در ترک پایدار به آن اشاره شده است، خواستن خود فرد معتاد برای ترک کردن است. نتایج مقاله ابراهیمزاده و سهرابی (۱۴۰۰) نشان داد که بین سرسختی روان‌شناختی و گرایش به اعتیاد رابطه منفی معنادار وجود داشت و ۱۸ درصد از واریانس گرایش به اعتیاد به‌وسیله کنترل، تعهد و چالش تبیین شد. همچنین، بین متغیرهای عدم تحمل بلا تکلیفی و گرایش به اعتیاد رابطه مثبت معناداری وجود داشت و ۱۷ درصد از واریانس مربوط به گرایش به اعتیاد از طریق ناتوانی برای انجام عمل، استرس‌آمیز بودن بلا تکلیفی، منفی بودن رویدادهای غیرمنتظره و اجتناب از آن‌ها تبیین شد. برخی از صفات شخصیتی مانند تحمل ابهام و سرسختی روان‌شناختی سهم مهمی در گرایش به سوء مصرف مواد دارند. استاد رحیمی و فتحی (۱۴۰۰) در مقاله نقش الگوهای ارتباطی خانواده و فرهنگ مدرسه در گرایش به اعتیاد در دانش‌آموزان نشان دادند که بین الگوی ارتباطی جهت‌گیری گفت و شنود و گرایش به اعتیاد رابطه منفی معنادار و بین جهت‌گیری همنوایی و گرایش به اعتیاد رابطه مثبت معناداری در دانش‌آموزان وجود داشت. همچنین، بین مؤلفه‌های فرهنگ مدرسه (روابط دانش‌آموزان، روابط دانش‌آموزان و معلمان و فرصت‌های آموزشی) و گرایش به اعتیاد روابط منفی معناداری وجود داشت. الگوهای ارتباطی خانواده و مؤلفه‌های فرهنگ مدرسه به ترتیب قادر به پیش‌بینی ۷ و ۱۱ درصد از واریانس گرایش به اعتیاد در دانش‌آموزان بودند.

اسدی و پرزور (۱۳۹۹) در مقاله بررسی علل گرایش به مصرف مواد مخدر (اعتیاد) در شهر اردبیل نشان دادند که عوامل فردی (سطح تحصیلات ابتدایی افراد وابسته به مواد و دوستان آن‌ها، بیکاری و داشتن مشاغل کارگری، پیشنهاد مصرف مواد توسط همکاران محیط کار، شروع مصرف با تریاک)، عوامل خانوادگی (طرز فرد در مشاجرات خانوادگی، مصرف مواد برای فرار از مشکلات خانوادگی، مصرف مواد بعد از شکست عشقی، سابقه اعتیاد در بین اعضای خانواده و عملکرد خانوادگی نامناسب)، عوامل روان‌شناختی (مصرف مواد برای لذت‌جویی و خوشگذرانی، مصرف مواد برای حس کنجکاو، گرایش به رفتارهای پرخطرانه بالا، ناتوانی و ضعف در ابراز وجود و استرس-های زیاد در سبک زندگی)، عوامل فرهنگی (عدم عضویت و فعالیت در گروه‌های مذهبی، پایبندی کمتر به سبک زندگی مذهبی، ناآگاهی از اثرات و عوارض مواد مخدر، معاشرت با دوستان ناباب، قبح‌شکنی مصرف مواد در جامعه، تبلیغات و کارکرد منفی رسانه‌ها و استفاده بالا از ماهواره)، عوامل اجتماعی (عدم عضویت و فعالیت در گروه‌های اجتماعی و احساس محرومیت اجتماعی)، عوامل اقتصادی (بیکاری و وضعیت اقتصادی ضعیف، احساس محرومیت اقتصادی و فقر) و عوامل جغرافیایی (حاشیه‌نشینی و بالا بودن میزان بروز جرم و اعتیاد در محل سکونت فرد) در گرایش به اعتیاد افراد وابسته به مواد نقش داشتند.

آقابخش و همکاران (۱۳۹۶)، پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر گرایش جوانان به سوء مصرف مواد صنعتی» انجام داده‌اند. براساس نتایج به دست آمده ۹۴/۳ درصد از جوانان ترغیب دوستان و همنوایی با آنان را اولین عامل مؤثر بر گرایش به مواد صنعتی می‌دانستند. همین‌طور سبک و شیوه‌ی زندگی جوانان به عنوان دومین عامل مؤثر بر گرایش جوانان تهرانی به سوء مصرف مواد صنعتی مشخص شد. اختلال در فرایند جامعه‌پذیری، نداشتن ابزار مناسب برای گذراندن اوقات فراغت، سهولت و فراوانی مواد صنعتی، کنجکاوی، رهایی از فشارهای اجتماعی همچون فقر، بیکاری و غیره از عوامل مؤثر در گرایش این افراد به سوء مصرف مواد ذکر شده است. سهرابی و همکاران (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان «اثربخشی برنامه آموزشی رفتارهای سالم در نگرش دانشجویان نسبت به سوء مصرف مواد» انجام داده‌اند. نتایج این مطالعه نشان داد که برنامه آموزشی «ساخت رفتارهای سالم» موجب تقویت نگرش منفی نسبت به سوء مصرف مواد می‌شود. تغییر نگرش منفی در سرحیطه شناختی، عاطفی و آمادگی برای عمل معنادار بوده است. مقادیر ضرایب تعیین نشان داد که آموزش «ساخت رفتارهای سالم» بیشترین تأثیر را در حیطه نگرش شناختی داشته است. مولوی و رسول‌زاده (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر در گرایش جوانان به مصرف مواد» انجام داده‌اند. این پژوهش به بررسی علل و عواملی چون، فقر مالی، مشکلات خانوادگی، اختلافات زناشویی، وجود الگوهای نامناسب برای همسان‌سازی و در نهایت مسأله بیکاری که موجب گرایش به مواد و سوء مصرف مواد می‌گردد پرداخته و سهم هر یک از عوامل را به‌طور جداگانه در تعیین متغیر تابع (اعتبار) مشخص می‌کند. بوالهروی و همکاران (۱۳۸۵) شیوع مصرف سیگار، قلیان، مشروبات الکلی، حشیش، قرص‌های اکس، تریاک، هروئین، کراک و شیشه را در بین دانشجویان دانشگاه تهران به ترتیب ۲۴/۲، ۳۹/۹، ۱۷، ۲/۲، ۰/۷، ۲/۳، ۰/۲، ۰/۷ و ۰/۷ درصد گزارش کرده‌اند.

ژنگ و همکاران (۲۰۲۱) به مطالعه رابطه بین صمیمیت خانوادگی و تمایل به عود در بین افرادی که مواد مخدر مصرف می‌کنند: یک مدل میانجیگری تعدیل‌شده پرداختند. یافته‌ها نشان داد که (۱) میانگین امتیاز صمیمیت خانوادگی افرادی که مواد مخدر مصرف می‌کنند، پایین بود. (۲) صمیمیت خانوادگی به‌طور منفی تمایل به عود را در افرادی که مواد مصرف می‌کنند پیش‌بینی کرد. (۳) سرمایه روانشناختی رابطه بین صمیمیت خانوادگی و تمایل به عود را واسطه می‌کند. (۴) نیمه اول تأثیر غیرمستقیم صمیمیت خانواده بر تمایل به عود توسط خودکارآمدی تنظیم شد، در مقایسه با سطح پایین خودکارآمدی، سطح سرمایه روانشناختی با خودکارآمدی بالا بالاتر است. ژنگ و تان (۲۰۲۱) به بررسی رابطه بین عملکرد خانواده، سرمایه روان‌شناختی، استراتژی سابقه زندگی و تمایل به عود افراد معتاد می‌پردازند. نتایج نشان داد که (۱) بین عملکرد خانواده افراد معتاد به مواد مخدر و تمایل به عود رابطه منفی معناداری وجود دارد. (۲) سرمایه روان‌شناختی نقش واسطه‌ای بین عملکرد

خانواده و تمایل به عود داشت. (۳) استراتژی تاریخ زندگی اثر واسطه‌ای سرمایه روانی را تنظیم می‌کند. نتایج این مطالعه پیشنهاد می‌کند که اعضای خانواده با مراکز ترک اعتیاد همکاری کنند و در روند آموزش و درمان مشارکت کنند تا به کاهش تمایل به عود مواد مخدر کمک کنند. افزایش سرمایه روان‌شناختی و خودکارآمدی افراد معتاد به مواد مخدر از طریق دوره‌های مشاوره روان‌شناختی گروهی و آموزش روان‌شناختی نیز می‌تواند تمایل به عود را کاهش دهد.

چن و همکاران (۲۰۲۰) به مطالعه خودپنداره و انگیزه پرهیز در مردان معتاد به مواد مخدر: سبک مقابله‌ای به‌عنوان یک میانجی پرداختند. نتایج نشان داد که بین خودپنداره، سبک مقابله و انگیزه پرهیز همبستگی مثبت معناداری وجود دارد. سبک مقابله‌ای نقش واسطه‌ای بین خودپنداره و انگیزه پرهیز داشت، یعنی خودپنداره با تأثیر بر سبک مقابله بر انگیزه پرهیز تأثیر می‌گذارد. مولرو و همکاران (۲۰۱۹) به بررسی و تحلیل رابطه هوش هیجانی، تاب‌آوری و کارکرد خانواده در مصرف پایدار نوجوانان از الکل و دخانیات پرداختند. نتایج نشان داد که هوش هیجانی و تاب‌آوری، به‌ویژه مدیریت استرس و انسجام خانواده، در گروه غیرکاربران معتاد بود. عملکرد خانواده به‌عنوان یک پیش‌بینی‌کننده برای شروع مصرف دخانیات و الکل عمل می‌کند. انتظارات مثبت در مورد نوشیدن الکل به‌عنوان یک عامل خطر و عامل درون‌فردی به‌عنوان محافظ شناخته شد. هر دو مدیریت استرس و انسجام خانواده عوامل محافظتی در برابر سیگار بودند. تجزیه و تحلیل خوشه‌ای پروفایل‌های احساسی کاربران هر دو ماده را بر اساس خودپنداره نشان داد.

مارتین و همکاران (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای به این نتیجه رسیدند که جوانان استفاده‌کننده ماری جوانا و اکستازی در مقایسه با جوانانی که مواد مصرف نمی‌کنند، نگرش و تمایل بیشتری به مصرف آن داشته‌اند. روی آوردن به مصرف الکل و ماری جوانا در مصرف‌کنندگان ارتباط قوی با ریسک‌پذیری در استفاده مواد داشته است. برین استورم و همکاران (۲۰۱۴) به بررسی خطر فردی، گروهی و اجتماعی و عوامل محافظت‌کننده برای استفاده از الکل و مواد در میان دانشجویان سوئدی پرداختند. نتایج نشان داد که داشتن دوستان هنجارشکن، جدایی پدر و مادر از همدیگر، نگرش مثبت به الکل و مواد، در دسترس بودن و مصرف پدر و مادر از الکل و مواد از جمله عوامل خطر برای پسران و دختران برای مصرف الکل و مواد بوده‌اند. سانی (۲۰۱۰) به مطالعه اعتیاد به مواد در میان دانشجویان دانشگاه بنگلادش پرداخت. حدود ۳۸/۷ درصد از دانشجویان به‌دلیل تأثیرپذیری از دوستانشان معتاد شده بودند. میزان مصرف حشیش با ۸۶/۹ درصد نسبت به سایر مواد در بین دانشجویان بیشتر بوده است. دلایلی از قبیل لذت و حس کنجکاوای از جمله دلایل دانشجویان برای

مصرف مواد بوده است. در پژوهشی که اینگریگ و مورال^۱ (۲۰۰۶) انجام دادند، یافته‌ها حاکی از آن است که کاهش مصرف مواد به دنبال برنامه درمانی، میزان حضور در محل تحصیل را، در میان نوجوانان دارای مصرف سنگین دارو افزایش می‌دهد (رضائی، ۱۳۹۳: ۵۴). مطالعات آلمیدا^۲ و همکاران (۲۰۰۳) نشان می‌دهد که مصرف شیشه در بین جوانان برزیلی افزایش یافته و قیمت یک گرم شیشه در سائوپائولو به ۲۰-۱۲ دلار می‌رسد. همچنین نتایج مطالعات آن‌ها نشان می‌دهد که جوانان برزیلی شیشه را در پارتی‌های رقص (۷۸٫۸٪) کلوب‌های رقص (۶۹٫۲٪) و جشن‌ها (۵۳٪) مصرف می‌کنند. شیشه عمدتاً بوسیله‌ی دوستان و آشنایان آن‌ها به منظور لذت بیشتر در مجالس رقص به آن‌ها داده می‌شود. در مطالعه‌ای در آمریکا مصرف شیشه در بین دانشجویان در سال ۱۹۹۹، ۴/۷٪ بوده است در مقایسه با دو سال قبل از آن ۶۹٪ افزایش را نشان می‌دهد (ستوت^۳ و همکاران، ۲۰۰۲: ۶۴). استاکی^۴ (۲۰۰۳) رابطه بین سوء مصرف الکل، مواد مخدر و سیگار را با افسردگی و عزت نفس مورد بررسی قرار داد. تعداد نمونه، شامل ۴۳۰۰ نوجوان دبیرستانی بود. نتایج نشان داد که مصرف الکل، ماری جوانا و سیگار با افسردگی شدید ارتباط مثبت معنادار و با عزت نفس پایین، رابطه منفی دارد. مطالعات در آمریکا و اروپا نشان داده است که مصرف شیشه در حال افزایش است. مطالعه‌ی زمینه‌یابی که در سال ۱۹۹۵ صورت گرفت شیوع مصرف شیشه در فنلاند ۲٪ و ۱۳٪ در انگلیس بوده است (وب^۵ و همکاران، ۱۹۹۶: ۹۲۳).

باید گفت که تفاوت‌های جنسیتی در اکثر تحقیقات مدنظر بوده و در ارتباط با گرایش به مصرف مواد بیشتر از منظر روان‌شناختی به بررسی علل گرایش پرداخته شده که مهمترین عوامل مؤثر در گرایش نسبت به مواد را اضطراب، کنجکاوی، کسب لذت، معاشرت با دوستان ناباب، تسکین دردهای جسمانی و غیره برشمرده‌اند. یافته‌های تحقیقات خارجی نشان داد، نگرش مثبت به الکل و مواد، در دسترس بودن مواد، مصرف پدر و مادر و دوستان، کسب لذت و کنجکاوی شایع‌ترین دلایل برای مصرف مواد و الکل می‌باشند. همین‌طور میزان مصرف حشیش و الکل به‌عنوان بیشترین ماده مصرفی در اکثر تحقیقات معرفی شد.

1. Engberg & Morral
2. Almeida
3. Stote
4. Ostuki
5. Webb

مبانی نظری

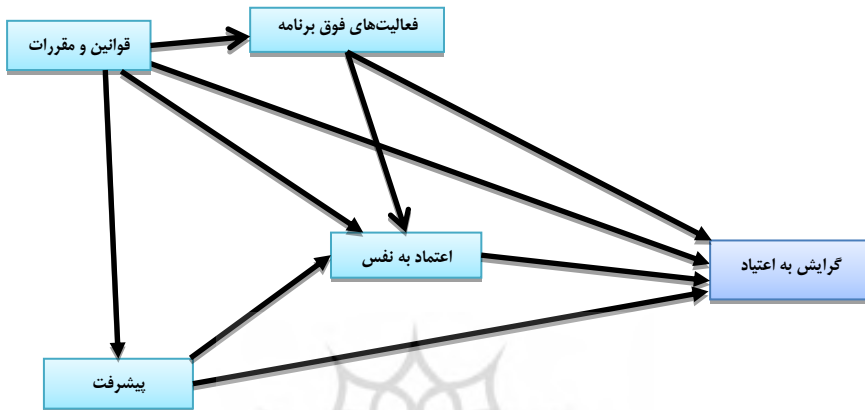
نظریه‌های مربوط به رفتار انحرافی هر کدام به بعضی از عوامل زمینه‌ساز کجروی توجه می‌نماید. اعتیاد نیز یک نوع کجروی است که تحت تأثیر عوامل متعددی شکل می‌گیرد و درک آن بدون مبانی نظری امکان‌پذیر نیست. برای اینکه بدانیم ارتباط این مبانی با مفاهیم نظری چگونه صورت پذیرفته است باید که نظریه‌های اساسی در این حوزه را بشناسیم: در نظریه فشار، رابرت اگینو معتقد است سه منشأ کلی فشار وجود دارد: ۱- عدم موفقیت در دستیابی به اهداف با ارزش از نظر اجتماع است. ۲- وقوع حوادث بزرگ و تأثیرگذار از نظر اجتماعی است، مثلاً از دست دادن نزدیکان، طلاق پدر و مادر، اخراج از شغل یا اخراج از مدرسه. ۳- تجربه وقوع حوادث منفی از نظر ارزش‌های اجتماعی است، که این شامل تجربیاتی مانند سوء استفاده جنسی از کودکان، قربانی واقع شدن در یک واقعه جنایی، تشبیه‌های لفظی یا جسمانی می‌باشد اگینو معتقد است این فشارها تمایل به کژرفتاری را در فرد ایجاد می‌کند (ممتاز، ۱۳۸۱: ۷۷).

نی (۱۹۸۵) به‌عنوان اولین نظریه‌پرداز کنترل اجتماعی، بر رابطه خانواده و بزهکاری متمرکز شده و رابطه معناداری را میان متغیرهای خانوادگی مانند روابط والدین - فرزند به‌وسیله شاخص‌هایی چون پذیرش و طرد فرزندان از طرف والدین، روش‌های برخورد والدین با فرزندان و تشبیه را اندازه‌گیری نموده است (احمدی، ۱۳۸۴: ۱۱۰). نای معتقد است خانواده‌ای که پر از تشنج و اختلاف باشد می‌تواند نقش مهمی در کجرفتاری نوجوانان بازی کند. پس یک خانواده از هم پاشیده کم‌اهمیت‌تر از خانواده‌ای است که در آن تشنج و اختلاف باشد در چنین خانواده‌هایی نوجوانان با جامعه و خانواده رفتار هم‌نوا نخواهند داشت (ممتاز، ۱۳۸۱: ۱۲۴). نای همچنین معتقد است خانواده از طریق چهار عامل باعث تقویت پیوند اجتماعی می‌گردد. در نظریه یادگیری، ادوین ساترلند بر این اعتقاد است که رفتار انحرافی از طریق معاشرت با اغیار یا پیوند افتراقی یعنی داشتن روابط اجتماعی با انواع خاصی از مردم مانند جنایتکاران آموخته می‌شود. در واقع، فرایند یادگیری رفتار انحرافی به‌وسیله دوستان فرد مجرم تعیین می‌شود (همان: ۹۰).

ادوین ساترلند جرم را به آنچه که تفاوت ارتباطات نامیده است مربوط می‌داند. وی به یادگیری اهمیت خاصی می‌دهد و معتقد است که در جریان رشد، فرد درست‌رفتاری، کجرفتاری و انگیزه عمل به رفتار را یاد می‌گیرد و بیشترین سهم یادگیری را به گروه‌های نخستین و خانواده می‌دهد، که دارای روابط چهره به چهره و صمیمانه هستند (گیدنز، ۱۳۸۹: ۱۴۰).

از عوامل مؤثر در اعتیاد که می‌توان آن‌ها را در قالب عوامل فردی (فقر معنوی، افسردگی، بیماری، لذت‌جویی، عدم اعتماد به نفس، استقلال‌طلبی، عدم رشد شخصیت و ناامیدی، تحصیلات پایین)، عوامل خانوادگی (اعتیاد یک یا چند نفر از اعضای خانواده، اختلافات خانوادگی، ضعف

سرپرستی والدین، بیکاری والدین خصوصاً بیکاری پدر، کم‌سوادى والدین، عوامل اجتماعى (محیط مدرسه، دوستان ناباب، تفریحات ناسالم، بیکاری، عدم مقبولیت اجتماعى، فقرهای فرهنگی، رشد جمعیت، مهاجرت‌های بی‌رویه) و عوامل جغرافیایی و اقتصادى (سکونت در مسیرهای تردد مواد مخدر، سهولت دسترسی به مواد مخدر، فقر و بحران اقتصادى، بیکارى و فرار از مشکلات زندگى) ارائه نمود.

شکل (۱): مدل نظری گرایش به اعتیاد دانشجویان

روش تحقیق

پژوهش از نظر روش گردآوری داده‌ها توصیفی از نوع زمینه‌یابی و از نظر هدف کاربردی می‌باشد. روش انجام تحقیق نیز به صورت پیمایشی بوده که از این جهت قابلیت تعمیم نتایج وجود دارد. روش تحقیق پژوهش، بر اساس ماهیت و روش انجام کار و از لحاظ روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته از نوع تحقیقات همبستگی است. جمعیت تحقیق در این پژوهش عبارت است از کلیه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل، که در نیم‌سال دوم سال تحصیلی ۹۷-۹۸ مشغول به تحصیل بوده‌اند. شیوه نمونه‌گیری در این تحقیق از نوع نمونه‌گیری احتمالی است که با روش طبقه‌ای چندمرحله‌ای تصادفی صورت پذیرفته است. تعداد حجم نمونه با توجه به فرمول کوکران برابر با ۴۰۰ نفر بوده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، با توجه به سطح سنجش متغیرهای مورد بررسی از آماره‌های توصیفی و آماره‌های استنباطی (ماتریس همبستگی، آزمون معناداری تی‌تست و آنوا، رگرسیون همزمان) استفاده گردید. برای بررسی اعتبار پرسشنامه تحقیق از روش اعتبار محتوی^۱ استفاده شده است، که در آن معرف بودن محتوای مضمون‌گویه‌های مربوط به متغیرهای مستقل و وابسته گرایش به مصرف مواد (شناختی، عاطفی و رفتاری) و ساختار کلی

1. Content validity

پرسشنامه با رجوع به خبرگان و متخصصان امر تأمین شد. ضریب آلفای کرونباخ متغیر وابسته گرایش به اعتیاد ۰/۸۷ بوده که از روایی و پایایی لازم برخوردار است.

برای سنجش و اندازه‌گیری مفهوم گرایش به اعتیاد به‌عنوان متغیر وابسته از سه بعد اساسی آن یعنی بعد شناختی، بعد عاطفی و بعد رفتاری استفاده شد. برای بعد شناختی از ۱۰ گویه برای بعد عاطفی ۱۰ گویه و برای بعد رفتاری از ۸ گویه برای سنجش و عملیاتی کردن این متغیر استفاده شده است. تدوین گویه‌های متغیر وابسته بر اساس تحقیقات پیشین (سیراک اوغلو و ایسان، ۲۰۰۵؛ گواری و دیگران، ۱۳۹۵؛ سیام، ۱۳۸۴؛ جزایری و دیگران، ۱۳۹۰؛ علیوردی‌نیا و دیگران، ۱۳۸۵) می‌باشد.

یافته‌ها

یافته‌ها نشان می‌دهد، دامنه سنی بین ۱۸ تا ۴۵ سال در نظر گرفته شده است. میانگین سنی ۲۲ سال می‌باشد و بیشترین فراوانی با ۸۰ درصد (۳۲۰ نفر) در رده سنی ۱۸-۲۴ سال و کمترین فراوانی با ۰/۵ درصد (۲ نفر) در رده سنی ۳۹-۴۵ سال مشاهده شد. تعداد مجردین به‌طور کل در دختران و پسران با ۸۱/۵ درصد (۳۲۶ نفر) بیشتر از تعداد متأهلین با ۱۸/۵ درصد (۷۴ نفر) بوده است. همین‌طور تعداد متأهلین دختر با ۲۴ درصد (۴۹ نفر) بیشتر از تعداد متأهلین پسر با ۱۲/۸ درصد (۲۵ نفر) بوده است. یافته‌ها حاکی از آن است که میزان گرایش به مصرف مواد در بعد شناختی در پسران در طبقه زیاد ۳ برابر دختران بوده است. به‌طور کلی میزان گرایش به مصرف مواد در بعد شناختی بیشترین فراوانی را با ۷۳/۳ درصد در طبقه کم داشته است. در بعد عاطفی گرایش به مصرف مواد در پسران با ۸/۷ درصد در طبقه زیاد تقریباً ۴ برابر دختران با ۲ درصد بوده است.

جدول (۱): توزیع فراوانی میزان گرایش به اعتیاد بر حسب جنسیت

گرایش به اعتیاد		دختر		پسر		جمع	
کم	متوسط	زیاد	کل	کم	متوسط	زیاد	کل
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱۷۸	۸۷/۳	۱۱۵	۵۸/۷	۲۹۳	۷۳/۳	۱۷۸	۸۷/۳
۲۵	۱۲/۳	۷۸	۳۹/۸	۱۰۳	۲۵/۸	۲۵	۱۲/۳
۱	۰/۵	۳	۱/۵	۴	۱	۱	۰/۵
۲۰۴	۱۰۰	۱۹۶	۱۰۰	۴۰۰	۱۰۰	۲۰۴	۱۰۰
۱۵۰	۷۳/۵	۹۸	۵۰	۲۴۸	۶۲	۱۵۰	۷۳/۵
۵۰	۲۴/۵	۸۱	۴۱/۳	۱۳۱	۳۲/۸	۵۰	۲۴/۵
۴	۲	۱۷	۸/۷	۲۱	۵/۳	۴	۲
۲۰۴	۱۰۰	۱۹۶	۱۰۰	۴۰۰	۱۰۰	۲۰۴	۱۰۰
۱۹۳	۹۴/۶	۱۳۸	۷۰/۴	۳۳۱	۸۲/۸	۱۹۳	۹۴/۶
۱۱	۵/۴	۴۹	۲۵	۶۰	۱۵	۱۱	۵/۴
۰	۰	۹	۴/۶	۹	۲/۳	۰	۰
۲۰۴	۱۰۰	۱۹۶	۱۰۰	۴۰۰	۱۰۰	۲۰۴	۱۰۰

یافته‌ها نشان داد در بعد رفتاری پسران تقریباً ۵ برابر دختران در طبقه زیاد و متوسط گرایش به مصرف مواد دارند. به‌طور کلی میزان گرایش به مصرف مواد در هر سه بعد در پسران بیشتر از دختران گزارش شد. همین‌طور میزان گرایش به مصرف مواد به ترتیب در بعد عاطفی با ۸/۷ درصد، در بعد رفتاری با ۴/۶ درصد و در بعد شناختی با ۱/۵ درصد در پسران بیشتر از دختران مشاهده شد. جهت آزمون فرضیه‌ها، از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. یکی از فرضیه‌ها این بوده که بین فعالیت‌های فوق برنامه با گرایش به اعتیاد دانشجویان رابطه وجود دارد. همان‌طور که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود، بین فعالیت‌های فوق برنامه با گرایش به اعتیاد دانشجویان رابطه معنادار وجود ندارد. به عبارت دیگر، فعالیت‌های فوق برنامه در افزایش یا کاهش گرایش به اعتیاد دانشجویان نقشی ندارد. با توجه به یافته‌ها، بین قوانین و مقررات در رابطه با اعتیاد با گرایش به اعتیاد دانشجویان رابطه منفی و معنادار وجود دارد. به عبارت دیگر، هر قدر قوانین و مقررات در رابطه با اعتیاد بیشتر باشد، گرایش به اعتیاد دانشجویان پایین می‌آید.

جدول (۲): ضرایب همبستگی بین متغیرهای مستقل با گرایش به اعتیاد دانشجویان

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
فعالیت‌های فوق برنامه	-۰/۱۷	۰/۱۲	همبستگی معنادار ندارد
قوانین و مقررات در رابطه با اعتیاد	-۰/۵۱	۰/۰۱	همبستگی منفی و معنادار
اعتماد به نفس	-۰/۳۷	۰/۰۱	همبستگی منفی و معنادار
پیشرفت تحصیلی	-۰/۳۲	۰/۰۱	همبستگی منفی و معنادار

نتایج نشان می‌دهد که بین اعتماد به نفس دانشجویان با گرایش به اعتیاد آنان رابطه منفی و معنادار وجود دارد. به عبارت دیگر، هر قدر اعتماد به نفس دانشجویان بیشتر باشد، گرایش به اعتیاد آنان پایین می‌آید. همچنین بین پیشرفت تحصیلی دانشجویان با گرایش به اعتیاد آنان رابطه منفی و معنادار وجود دارد. به عبارت دیگر، هر قدر پیشرفت تحصیلی دانشجویان بیشتر باشد، گرایش به اعتیاد آنان پایین می‌آید.

در آزمون‌های معناداری بر حسب متغیرهای زمینه‌ای مانند جنسیت و پایگاه اجتماعی اقتصادی از آزمون‌های (T Test, Anova) استفاده شد. در آزمون تفاوت میانگین گرایش به مصرف مواد بر حسب جنسیت با توجه به جدول زیر می‌توان گفت که از لحاظ میانگین گرایش به سوء مصرف مواد در دانشجویان دختر و پسر در این آزمون تفاوت معناداری (۰/۰۰۱) وجود دارد که این میزان در پسران بیشتر از دختران ذکر شد.

جدول (۳): آزمون تفاوت میانگین گرایش به سوء مصرف مواد بر حسب جنسیت

متغیر	مقوله	میانگین گرایش به مصرف مواد	انحراف معیار	T	درجه آزادی	سطح معناداری
جنسیت	دختر	۱	۰			
	پسر	۱/۰۵	۰/۲۳	-۳/۴۰	۱۹۵	۰/۰۰۱

جدول زیر نمایانگر آزمون تفاوت میانگین، به منظور بررسی تفاوت میانگین گرایش به مصرف مواد دانشجویان بر حسب پایگاه اقتصادی - اجتماعی می‌باشد. بر اساس داده‌های جدول می‌توان گفت بین میانگین هر سه پایگاه، تفاوت مشاهده می‌گردد و میانگین گرایش به مصرف مواد در پایگاه اقتصادی - اجتماعی بالا بیشتر است و این تفاوت معنادار (۰/۰۰۱) می‌باشد.

جدول (۴): آزمون تفاوت میانگین گرایش به مصرف مواد بر حسب پایگاه اقتصادی اجتماعی

متغیر	مقوله	میانگین گرایش به مصرف مواد	F	سطح معناداری
پایگاه اقتصادی - اجتماعی	پایین	۱/۰۲		
	متوسط	۱/۱۱	۶/۲۲	۰/۰۰۱
	بالا	۱/۳۳		

در ادامه باید دید که متغیرهای فعالیت‌های فوق برنامه، قوانین و مقررات در رابطه با اعتیاد، اعتماد به نفس و پیشرفت تحصیلی و چند درصد گرایش به اعتیاد دانشجویان را تبیین می‌کند؟ برای پاسخگویی به این سؤال، چهار متغیر فعالیت‌های فوق برنامه، قوانین و مقررات در رابطه با اعتیاد، اعتماد به نفس و پیشرفت تحصیلی به عنوان متغیرهای پیش‌بین (مستقل) به روش هم زمان وارد معادله رگرسیون چند متغیری شدند تا توان پیش‌بینی و میزان اثر آن‌ها روی گرایش به اعتیاد دانشجویان به عنوان متغیر ملاک (وابسته) بررسی و آزمون شود (جدول ۵).

جدول (۵): تحلیل رگرسیون چندمتغیری، متغیرهای مورد مطالعه با گرایش به اعتیاد دانشجویان

متغیرهای وارد شده در تحلیل	R	R2	درجه آزادی	F	سطح معناداری	β	سطح معناداری
فعالیت‌های فوق برنامه	۰/۶۶	۰/۴۴	۴	۴/۷۳	۰/۰۰۶	-۰/۳۱	۰/۱۱۶
قوانین و مقررات در رابطه با اعتیاد			۲۴			-۰/۵۱	۰/۰۰۹
اعتماد به نفس			۲۸			-۰/۷۸	۰/۰۰۱
پیشرفت تحصیلی						-۰/۴۸	۰/۰۲۶

تحلیل رگرسیون چندمتغیری نشان می‌دهد، ۴۴٪ تغییرات گرایش به اعتیاد دانشجویان به وسیله چهار متغیر فعالیت‌های فوق برنامه، قوانین و مقررات در رابطه با اعتیاد، اعتماد به نفس و پیشرفت تحصیلی قابل تبیین است. نتیجه آزمون تحلیل واریانس و معنی‌داری آن نشان می‌دهد، مدل آرایه

شده معنی دار است ($P < 0/006$ ، $F_{4,73} = 4/24$)، در این مدل قوانین و مقررات در رابطه با اعتیاد اثر منفی و معنی دار در گرایش به اعتیاد دانشجویان دارد و پیش‌بینی کننده معکوس آن است ($P < 0/009$ ، $\beta = -0/51$)، اعتماد به نفس اثر منفی و معنی دار در گرایش به اعتیاد دانشجویان دارد و پیش‌بینی کننده معکوس آن است ($P < 0/001$ ، $\beta = -0/78$)، پیشرفت تحصیلی اثر منفی و معنادار در گرایش به اعتیاد دانشجویان دارد و پیش‌بینی کننده معکوس آن است ($P < 0/026$ ، $\beta = -0/48$)، فعالیت‌های فوق برنامه اثر معنادار در گرایش به اعتیاد دانشجویان ندارد و پیش‌بینی کننده معنادار نیست.

بحث و نتیجه‌گیری

در مراحل رشد، جوانی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و بحرانی‌ترین مرحله زندگی فرد او را با مسائل و مشکلات عدیده‌ای مواجه می‌کند. در کشور ما هر ساله تعداد زیادی از جوانان وارد دانشگاه‌ها می‌شوند چرا که با توجه به زندگی مدرن و نقش تحصیلات عالی در شکل‌دهی شخصیت، اشتغال و سطح دانش افراد، اکثر جوانان ورود به دانشگاه را تجربه می‌کنند. این تجربه‌های جدید گاه از روی تفنن یا کنجکاو، ممکن است به بروز رفتارهای انحرافی بینجامد و از آن‌جا که سهولت دستیابی به انواع مواد (مخدر) در کشور ما امکان‌پذیر می‌باشد، این احتمال به‌وجود می‌آید که دانشجویان در معرض این خطر جدی باشند. اصلی‌ترین راه مبارزه با مواد و خشکاندن ریشه اعتیاد برچیدن زمینه و انگیزه اعتیاد در نسل جوان است. از آن‌جا که این مسأله مانند مسائل دیگر در بستر اجتماع و تحت تأثیر عوامل اجتماعی رخ می‌دهد، این تحقیق در صدد بود تا عوامل مؤثر بر گرایش به مصرف مواد در بین دانشجویان دختر و پسر را بر اساس دلالت‌های دو نظریه کلاسیک انحرافات مانند کنترل اجتماعی هیرشی و پیوند افتراقی ساترلند تبیین کند و اثر متغیرهای مختلفی را بر گرایش به مصرف مواد بررسی نماید.

نتایج نشان می‌دهد که بین فعالیت‌های فوق برنامه با گرایش به اعتیاد دانشجویان رابطه معنادار وجود ندارد. بین قوانین و مقررات در رابطه با اعتیاد با گرایش به اعتیاد دانشجویان رابطه منفی و معنادار وجود دارد. بین اعتماد به نفس دانشجویان با گرایش به اعتیاد آنان رابطه منفی و معنادار وجود دارد. بین پیشرفت تحصیلی دانشجویان با گرایش به اعتیاد آنان رابطه منفی و معنادار وجود دارد. قوانین و مقررات در رابطه با اعتیاد، اعتماد به نفس و پیشرفت تحصیلی اثر منفی و معنادار در گرایش به اعتیاد دانشجویان دارد و پیش‌بینی کننده معکوس آن است. فعالیت‌های فوق برنامه اثر معنادار در گرایش به اعتیاد دانشجویان ندارد و پیش‌بینی کننده معنی دار آن نیست. یافته‌ها نشان می‌دهد آنانی که اغلب درگیر فعالیت‌های رایج هستند وقت کمتری برای درگیر شدن در انحراف

دارند. لذا مشارکت در باشگاه‌ها، فعالیت‌های تفریحی و دیگر فعالیت‌های فوق برنامه موجب افزایش سطح تطابق می‌شود (ویلیامز، ۱۳۹۵: ۲۰۹). «مشارکت» در فعالیت‌های مربوط به زندگی روزمره، همه وقت و انرژی آن‌ها را به خود اختصاص می‌دهد و این خود موجب تقویت تعهد می‌شود. افراد چنان خود را مشغول هم‌نوایی می‌کنند که وقتی برای ارتکاب کج‌رفتاری یا حتی فکر کردن به آن برایشان باقی نمی‌ماند (صدیق سروستانی، ۱۳۹۵: ۵۲). نتایج این فرضیه با تحقیقات هیوبنر ویت (۲۰۱۲)، هاودن (۱۹۹۹)، نیازی و همکاران (۱۴۰۰)، بوت و همکاران (۲۰۱۵)، استاد رحیمی و فتحی (۱۴۰۰) و جلالی پور و حسینی نثار (۱۳۸۷) هماهنگ و همسو است.

اگر مردم قویاً باور داشته باشند که برخی از رفتارهای انحرافی درست نیست، مشارکت جستن در آن‌ها برایشان دور از تصور است. در مقابل، کسانی که نسبت به هنجارهای اخلاقی و اجتماعی وفاداری ضعیفی دارند، ممکن است تمایل بیشتر داشته باشند که ارزش‌های اجتماعی را نادیده گرفته و از هنجارهای اجتماعی انحراف ورزند (ستوده، ۱۳۸۵: ۱۳۹). باور افراد به اعتبار اخلاقی نظام هنجارهای اجتماعی و رعایت قوانین و مقررات نیز موجب احساس وظیفه اخلاقی نسبت به دیگران می‌شود و ضعف چنین اعتقادی راه را برای کج‌رفتاری هموار می‌کند (صدیق سروستانی، ۱۳۹۵: ۵۳). نتایج این فرضیه با تحقیقات نیازی و همکاران (۱۴۰۰)، علیوردی‌نیا و همکاران (۱۳۸۵)، جلالی پور و حسینی نثار (۱۳۸۷)، ابراهیم‌زاده و سهرابی (۱۴۰۰)، لافر و شچری (۲۰۱۵)، هادون (۱۹۹۹)، آگنیو (۱۹۹۱)، علیوردی‌نیا و پریدمر (۲۰۱۴) همخوانی دارد. بنابراین با توجه به نقش متغیرهای الگوهای ارتباطی خانواده و فرهنگ مدرسه در پیش‌بینی گرایش به اعتیاد در جوانان، می‌توان از نتایج حاضر در برنامه‌های پیشگیری و درمان اعتیاد استفاده کرد.

منابع و مأخذ:

- آسوده، محمدحسین (۱۳۸۹)، علل اجتماعی اعتیاد به مواد مخدر در بین جوانان پسر شهرستان بیرجند، همایش استانی پیشگیری اولیه از اعتیاد: استان خراسان جنوبی، صص ۱۷-۲۴.
- آقابخشی، حبیب؛ صدیقی، بهرنگ؛ اسکندری، محمد (۱۳۹۶)، بررسی عوامل مؤثر بر گرایش جوانان به سوء مصرف مواد مخدر صنعتی، پژوهش اجتماعی، سال دوم، شماره ۴، پاییز ۱۳۹۶، ۷۱-۸۷.
- آقابخشی، حبیب (۱۳۸۸)، اعتیاد و آسیب‌شناسی خانواده، تهران: انتشارات رسانه تخصصی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- ابراهیم‌زاده، شهین؛ سهرابی، فایزه (۱۴۰۰) پیش‌بینی گرایش به اعتیاد بر اساس متغیرهای سرسختی روان‌شناختی و عدم تحمل ابهام در دانشجویان، اعتیادپژوهی، پاییز ۱۴۰۰، شماره ۶۱، صص ۲۸۳-۳۰۲.
- احمدی، حبیب (۱۳۸۴)، جامعه‌شناسی انحرافات، تهران: انتشارات سمت.
- استاد رحیمی، احمد؛ فتحی، آیت‌اله (۱۴۰۰)، نقش الگوهای ارتباطی خانواده و فرهنگ مدرسه در گرایش به اعتیاد در دانش‌آموزان، اعتیادپژوهی، بهار ۱۴۰۰، شماره ۵۹، صص ۲۷۵-۲۹۲.
- اسدی، سید محمدرضا؛ پرویز، پرویز (۱۳۹۹) بررسی علل گرایش به مصرف مواد مخدر (اعتیاد) در شهر اردبیل، اعتیادپژوهی، ۱۳۹۹؛ ۱۴ (۵۶): ۱۶۹-۱۹۸.
- بوالهروی، جعفر؛ طارمیان، فرهاد؛ بیروی، حمید (۱۳۸۵)، شیوع‌شناسی مصرف مواد و عوامل خطر و محافظت‌کننده در دانشجویان شهر تهران، تهران: دفتر مرکزی مشاوره وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- جزائری، علیرضا؛ رفیعی، حسین؛ نظری، محمدعلی (۱۳۹۰)، نگرش دانش‌آموزان مقطع راهنمایی شهر تهران درباره اعتیاد، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دوم، شماره ۷: ۲۱۷-۲۲۹.
- جلایی‌پور، حمیدرضا؛ حسینی نثار، مجید (۱۳۹۶)، عوامل اجتماعی مؤثر بر بزهکاری نوجوانان در رشت، پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی، نیمه دوم ۱۳۸۷؛ ۸ (۲): ۷۷-۱۰۲.
- حدادی، محمدجواد (۱۴۰۰)؛ بررسی رابطه بین گرایش به اعتیاد با بلوغ عاطفی در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر فریمان و ناحیه ۱ و ۲ و ۳ مشهد، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، زمستان ۱۴۰۰، شماره ۷۲، صص ۲۸۱-۲۹۰.
- رضائی، سجاد؛ جهانگیرپور، مهسا؛ موسوی، سید ولی‌الله؛ موسوی، سیدحسین‌الله (۱۳۹۳)، نقش میانجی ویژگی شخصیتی وظیفه‌شناسی در رابطه بین گرایش به اعتیاد و عملکرد تحصیلی، فصلنامه اعتیادپژوهی سوءمصرف مواد، سال هشتم، شماره ۳۰، صص ۵۴-۶۹.
- ستوده، هدایت‌الله (۱۳۸۵)، آسیب‌های اجتماعی، تهران: انتشارات آوای نور، چاپ هفدهم.
- سهرابی، فرامرز؛ اکبری زردخانه، سعید؛ ترقی‌جاه، صدیقه؛ فلسفی‌نژاد، محمدرضا؛ یعقوبی، حمید؛ رضائی، ولی‌الله (۱۳۸۸)، مصرف مواد در دانشجویان دانشگاه‌های دولتی در سال تحصیلی ۱۳۸۵-۸۶، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ۹، شماره ۳۴، صص ۸۲-۸۶.
- سیام، شهره (۱۳۸۴)، بررسی شیوع سوء مصرف مواد اعتیادآور بین دانشجویان پسر دانشگاه‌های مختلف شهر رشت، طبیب شرق، سال هشتم، شماره ۴، صص ۲۸۵-۲۷۹.
- صدیق سروسستانی، رحمت‌الله (۱۳۹۵)، آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران: انتشارات آن.

- علیوردی‌نیا، اکبر (۱۳۸۵)، اعتیاد در ایران و استان مازندران، فصلنامه اطلاعات سیاسی اقتصادی، سال دهم، آذر و دی ۱۳۸۵، شماره ۳۳۱ و ۳۳۲: ۲۶۲-۲۶۹.
- علیوردی‌نیا، اکبر؛ ریاحی، محمداسماعیل؛ سلیمانی بشلی، محمدرضا (۱۳۸۵)، تبیین جامعه‌شناختی گرایش به مصرف سیگار، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی، سال ۱۶، تابستان ۱۳۸۷، شماره ۶۱: ۱۶۱-۱۸۸.
- گواری، فاطمه؛ محمدعلیزاده، سکینه؛ رضائی، طاهره؛ ربانی، مسعود؛ بهرامپور، محمدرضا (۱۳۹۵)، نگرش دانشجویان پسر دانشگاه‌های شهر کرمان نسبت به سیگار، اندیشه و رفتار، سال دهم، شماره ۱ و ۲: ۵۹-۶۷.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۹)، جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، چاپ بیست و پنجم، تهران: نشر نی.
- مغانلو، مهناز؛ والیوند، یاسر (۱۴۰۱)، مدل‌یابی گرایش به اعتیاد بر اساس صفات مدل پنج عاملی شخصیت با میانجی‌گری تاب‌آوری در دانشجویان، اعتیادپژوهی، بهار ۱۴۰۱، شماره ۶۳: ۲۶۷-۲۸۴.
- ممتاز، فریده (۱۳۸۱)، انحرافات اجتماعی، نظریه‌ها و دیدگاه‌ها، تهران: انتشارات سامی.
- مولوی، پرویز؛ رسول‌زاده، بهزاد (۱۳۹۵)، بررسی عوامل مؤثر در گرایش جوانان به مصرف مواد مخدر، فصلنامه اصول بهداشت روانی، سال ششم، بهار و تابستان ۱۳۹۵، شماره ۲۱ و ۲۲: ۴۹-۵۵.
- نیازی، محسن؛ حسینی‌زاده ارانی، سید سعید؛ نقی‌پور ایوکی، سحر (۱۴۰۰)، بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با اعتیاد در خانواده‌های کاشانی، رهیافت پیشگیری، پاییز ۱۴۰۰، شماره ۱۵، صص ۶۵-۹۰.
- ویلیامز، فرانک پی (۱۳۹۵)، نظریه‌های جرم‌شناسی، ترجمه حمیدرضا ملک محمدی، تهران.

References

- Almeida, sp, Silva, mta. (2003). Ecstasy (MDMA): Effects and patterns of use reported by users in São Paulo. *Rev Bras Psiquiatr* 2003, 25(1), Pp 11-7.
- Agnew, Robert(1991), "A Longitudinal Test of Social Control Theory and Delinquency", *Journal of Research in Crime and Delinquency*;28;2;126-156.
- Aliverdina, Akbar and Pridemore, William Alex (2014); " A First Glimpse at Narcotics Offenders in an Islamic Republic: A Test of an Integrated Model of Drug Involvement among a Sample of Men Incarcerated for Drug Offenses in Iran", *International Criminal Justice Review*; 17; 1; 27-44.
- Booth, A, Jeb, Farrell Amy and P. Varano, Sean (2015); " Social Control, Serious Delinquency, and Risky Behavior: A Gendered Analysis"; *Crime Delinquency*; 54; 3; 423-456.
- Bran, Storm. R, Ostorm, es, and Reason, S, (2014),"Individual group and Community risk and protective factors for alcohol and drug use among sdwedish, adolescents, european. *Journal of public health*; 18, 12-18.

- Cem, Cirakoglu Okan and Isin, Guler (2005), " perception of drug addiction among Turkish university students: causes, cures, and attitudes " Addictive Behaviors; 30: 1 – 8.
- Chen M, Zeng X, Chen Y. Self-concept and abstinence motivation in male drug addicts: coping style as a mediator. Soc Behav Personal Int J. 2020;48(7):1-15.
- Hawdon, James (1999), " Daily Routines and Crime: Using Routine Activities as Measures" Youth & Society; 30: 4: 395-415.
- Huebner, J, Angela and C. Betts, Sherry (2012), " Exploring the vtility of social control Theory for youth development: Issues of attachment, Involent, and gender " Youth society; 34: 123 – 145.
- Martins, S, Silvia, L. Storr Carla, K. alexandre Pierre, D. Chilcoat Howard (2015), " Do adolescent ecstasy users have different towards drugs when compared marijuana users " Drug and Alcohll dependence; 94: 63 – 72.
- Molero Jurado MDM, Pérez-Fuentes MC, Barragán Martín AB, del Pino Salvador RM, Gázquez Linares JJ. (2019) Analysis of the relationship between emotional intelligence, resilience, and family functioning in adolescents' sustainable use of alcohol and tobacco. Sustainability, 2019;11(10):2954. <https://doi.org/10.3390/su11102954>.
- Ostuki, TAA(3333). bbubstance Use, Self-Esteem, and Depression among Asian American Adolescent.. Journal of Drug Education, ((())), 3p336-390.
- Sani. M, Nazanin, (00))) , ggrug Addiction among under graduate Students of private universitys in Bangladesh", Procedia social and behavioral sciences; 5, 498-501.
- Shechory, Mally and Laufer Avital (2015); "Social Control Theory and the Connection with Ideological Offenders among Israeli Youth during the Gaza Disengagement Period"; International Journal Offender Ther Comp Criminol, 2015; 52; 454-473.
- Webb E, Ashton CH, Kelly P, Kamali F. (1996). Alcohol and drug use in UK university students. Lancet; 348(9032): 922-5.

- Zeng X, Tan C. The relationship between the family functioning of individuals with drug addiction and relapse tendency: a moderated mediation model. *Int J Environ Res Public Health*. 2021; 18 (2): 625. <https://doi.org/10.3390/ijerph18020625>.
- Zeng, X., Lu, M. & Chen, M. The relationship between family intimacy and relapse tendency among people who use drugs: a moderated mediation model. *Subst Abuse Treat Prev Policy* 16, 48 (2021). <https://doi.org/10.1186/s13011-021-00386-7> .

